

SELETUSKIRI

Vabariigi Valitsuse protokollilise otsuse „Laste ja perede arengukava 2012–2020“ 2014. aasta aruanne“ eelnõu juurde

„Laste ja perede arengukava 2012–2020“ (LPA) rakendusplaani aastateks 2014–2017 täitmise 2014. aasta aruande eelnõu on ette valmistatud Sotsiaalministeeriumis Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. a määruse nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“ alusel.

Enamik 2014. aastaks kavandatud tegevustest teostati kavandatud kujul ning mahus. Täpne ülevaade 2014. aastaks kavandatud tegevuste elluviimisest sisaldub lisatud dokumendis „Rakendusplaani täitmine 2014.xls“. Käesolevas seletuskirjas antakse lühiülevaade olulisematest 2014. aastal teostatud LPA rakendusplaani tegevustest, arengukava tegevuste elluviimise kuludest ning arengukava indikaatorite täitmisest.

Olulisemad 2014. aastal teostatud LPA rakendusplaani tegevused

Lõpule jõudis uue lastekaitseaduse ettevalmistamise ning menetlemise protsess. Riigikogu kiitis 19.11.2014 heaks uue lastekaitseaduse, mis on [avaldatud Riigi Teatajas](#) ning jõustub 01.01.2016. Uue seadusega võtab riik tagajärgedega tegelemise asemel suuna probleemide ennetamisele ning suurendab riigi vastutust lastekaitsetöö korraldamisel ja kvaliteedi tõstmisel. Põhjalik ülevaade eelnõu ettevalmistamise protsessist (sh teostatud analüüsides), ning olulisel määral taustainfot seaduse sätete juurde sisaldub eelnõu algatamise [seletuskirjas](#).

Valmis mitu olulist strateegilist dokumenti, mis on aluseks laste ja perede heaolu puudutavate valdkondade edasisel arendamisel:

[Riskilaste ja -noorte tugisüsteemi väljaarendamise lähtealused](#)
[Lapse heaolu mõõtmise käsitlus](#) ning [Laste heaolu. Child Well-being](#)
[Peretoetuste, teenuste ja vanemapuhkuste roheline raamat](#)
[Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse roheline raamat](#)

EMP programmi "Riskilapsed ja -noored" raames ellu viidava tõenduspõhise vanemlusprogrammi „Incredible Years“ rakendamisel jõuti 2014. aastal grupijuhtide koolitusteni ning alustati venekeelsete vanemate gruppide piloodiga Tallinnas, Narvas ja Tapal. Viidi läbi koolituste mõju-uuringud, perioodiliselt on toimunud grupijuhtide supervisioonid.

Arengukava tegevuste elluviimise kulud 2014. aastal

Rakendusplaaniga kavandatud 2014. a kulud kõigi eesmärkide lõikes kokku olid 295 762 593 eurot.

Tabel 1. Arengukava elluviimise kulud 2014. aastal

2014					Kavandatud kulud
Strateegiline eesmärk	SOM tegevuskulu	Teiste organisatsioonide kulud	Välisvahendid	Kokku	
1. SE	0	0	28 644	28 644	286 428
2. SE	80 943	58 286	40 848	180 077	699 383
3. SE	16 906 385	0	0	16 906 385	17 311 472

4. SE	277 238 673	1 318 157	0	278 556 830	293 080 075
5. SE	3871	0	87 072	90 943	195 126
Kõik kulud kokku	294 222 933	1 376 157	163 503	295 762 879	311 572 484

Tegelikud kulud olid kavandatud kuludest 15 809 605 võrra väiksemad, st kasutati ära 95 % planeeritud vahenditest. Suuremad erinevused kavandatud ja tegelike kulude vahel olid järgmistel tegevustel:

- 1) 1.1.2. Regionaalsete laste ja noorte riske vähendavate tugiüksuste tegevuse piloteerimine
- 2) 2.2.1. Vanemlusprogrammi elluviimine
- 3) 2.1.1. Lapsevanematele suunatud teavituskampaania riskikäitumise ennetamiseks ja autoriteetse vanemluse toetamiseks
- 4) 3.3.10. Asenduskoduteenus
- 5) 4.1.8.1. Peretoetused (sünnitoetus, lapsendamistoetus, lapsetoetus, lapsehooldustasu, 7- ja enama lapselise pere toetus, üksikvanema lapse toetus, eestkostetava või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus ja elluastumistoetus)
- 6) 4.1.8.2. Vanemahüvitis
- 7) 4.1.8.4. Vajaduspõhine peretoetus
- 8) 4.1.8.5. Isapuhkuse tasu
- 9) 4.1.8.7. Puudega lapse hooldajatoetus
- 10) 4.1.8.8. Kodutoetus lasterikastele peredele eluasemetingimuste parandamiseks

Ühegi eeltoodud tegevuse puhul ei ole rahaliste vahendite kavandatust vähesem kasutamine seadnud ohtu eesmärkide saavutamist. Esimese kolme tegevuse puhul viiakse tegevused kavandatud mahus ellu ning kasutatakse samad rahalised vahendid ära väikese hilinemisega aruandlusperioodile järgnevatel aastatel. Järgnevad tegevused seisnevad püsikuludes, mille täpsem suurus oleneb taotlejate arvust ning pole seetõttu ühelgi aastal täpselt prognoositav.

Statistiline ülevaade arengukava indikaatorite põhjal

STRATEEGILINE EESMÄRK 1:

Loomulik iive oli Statistikaameti andmetel 2014. aastal taas negatiivne - 2014. aastal registreeriti 13 692 elussündi ja 15 533 surma ehk 2014. aasta jooksul suri 1841 inimest enam kui sündis. 2013.a oli loomulik iive -1713, ehk registreeriti 13 531 elussündi ning 15 244 surma.

Summaarne sündimuskordaja oli Statistikaameti andmetel 2014. aastal 1,52, jäädes samale tasemele kui 2013.a. lõpetades alates 2011.a esineva langustrendi (vastavalt 2012.a 1,56 ja 2011.a 1,61).

Soovitud ja tegelik laste arv – 2011. aasta Eurobaromeetri¹ tulemuse kohaselt on soovivad Eesti naised endale keskmiselt 2,46 last ning mehed 2,42 last (EL-27 riikide keskmised vastavalt 2,28 ja 2,17). Tegelik laste arv oli samal ajal 1,58 last naistel ja 1,27 last meestel (EL-27 riikide keskmine vastavalt 1,6 ja 1,34). Võrreldes varasema Eurobaromeetri², 2006. aasta andmetega ei ole Eesti elanike hinnangud soovitud laste arvu osas muutunud (2006. aastal soovisid mehed endale 2,45 last, naised 2,41 last). Uuemaid andmeid soovitud ja tegeliku laste arvu kohta pole, sest puudub järjepidev uuring, mis seda mõõdaks.

¹ Testa, M-R. (2012). *Family Sizes in Europe: Evidence from the 2011 Eurobarometer Survey*. http://www.oeaw.ac.at/vid/download/edrp_2_2012.pdf

² Testa, M. R. (2006). *Childbearing preferences and family issues in Europe. Special Eurobarometer N. 253, wave 65.1 and 65.3. European Commission*.

Lastele ja peredele tehtavate sotsiaalse kaitse kulude osakaal SKT-s oli Statistikaameti viimaste ehk 2012. aasta andmete kohaselt 1,7%, mis on väikseim viimase nelja aasta kuludest (2011.a 2,0%, 2010. ja 2009. aastal 2,2%).

STRATEEGILINE EESMÄRK 2:

Lapsevanemate teadmatus, kust laste kasvatamisega seotud küsimuste või probleemi korral nõu ja abi küsida – Euroopa Sotsiaaluuringu 2010. aasta tulemuste kohaselt leidis 44% küsitluses osalenud lapsevanematest, et nad on viimase aasta jooksul kogunud, et vajaksid lapsevanemana nõu ja abi, kuid ei tea kuhu/ kelle poole pöörduda (vastajad said märkida kogetu sagedust, mille kohaselt kord kuus või tihedamini märkis kogetust 11% lapsevanematest ja 2-3 korda aastas või harvemini 33% lapsevanematest). 2012. aasta lapse õiguste ja vanemluse monitooringu³ kohaselt leidis 53% lapsevanematest, et vajaksid lapsevanemana nõu ja abi, kuid ei tea kuhu või kelle poole pöörduda. Seejuures 3% leidis, et on seda sageli tundnud, 20% on seda mõnikord tundnud ning 30% leidis, et on seda harva tundnud.

Laste füüsilise karistamise aktsepteerimine vanemate poolt - Euroopa sotsiaaluuringu 2010. aasta andmete kohaselt andis väite: "Teatud olukorras on laste füüsiline karistamine vajalik ja õigustatud kasvatusmeetod" 5-10-pallise hinnangu 40% lapsevanematest (10-pallisel skaalal vastanud 5-10 palli, kus 1 pall tähistas "ei ole üldse nõus" ja 10 palli "täiesti nõus"). 2012. aasta lapse õiguste ja vanemluse monitooringus⁴ nõustus 33% väitega, et teatud olukordades on laste füüsiline karistamine vajalik ja õigustatud kasvatusvahend. Seejuures oli väitega täiesti nõus 4%, pigem nõus 29%.

STRATEEGILINE EESMÄRK 3:

0–17aastaste laste arv ühe lastekaitse spetsialisti kohta – 2014. aastal oli arvestuslikult ühe täiskoormusel lastekaitse spetsialisti kohta 1142 last. Suhtarv on viimastel aastatel olnud langustendentsis: 2013. aastal oli ühe lastekaitse spetsialisti kohta 1249 last, 2012. aastal 1303 last ning 2011. aastal 1378 last. Suhtarvu vähenemist võrreldes eelnevate aastatega on mõjutanud lastekaitse spetsialistide arvu suurenemine ja teisalt ka alates 2014. aastast andmete täpsustamine lastekaitsealase töö koormuse määramise läbi, mis võimaldas arvesse võtta ka osakoormusega lastekaitsetöö tegijad vastavalt koormuse mahule. Varasemalt küsiti vaid ametnike arvu, alates 2014 kogutakse andmeid lastekaitsetöötajate arvu ja koormuse kohta (Sotsiaalministeerium, Statistikaamet).

Perest eraldatud laste arv ja % 0–17aastastest lastest – Kui 2013. aastal oli perest eraldatud laste arv 436, siis 2014. aastal oli perest eraldatud laste arv 382. Perest eraldatud laste arvu osakaal kõikidest lastest on püsinud ligikaudu sama: aastatel 2011-2014 moodustas perest eraldatud laste arv ligikaudu 0,2% kõikidest 0–17-aastastest lastest.

Hoiak, et lapse arvamust võib küsida, kuid sellega ei pea arvestama (RISC uuring) – 2008. aasta RISC uuringu kohaselt oli 54% nõus vastava väitega – 2012. aasta laste õiguste ja monitooringu kohaselt oli väitega nõus 45% elanikest (seejuures 10% oli täiesti nõus, 36% oli pigem nõus).

Mitteinstitutsionaalsele asendushooldusele paigutatud laste osakaal kõigist asendushooldusele paigutatud lastest – Sotsiaalministeeriumi andmete kohaselt oli 2014. aastal mitteinstitutsionaalsele ehk perepõhisele asendushooldusele paigutatud laste osakaal

³ Karu, M., Turk, P., Biin, H., Suvi, H. (2012). Laste õiguste ja vanemluse monitooring: täiskasvanud elanikkonna küsitlus. Tartu: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Lapse_õiguste_ja_vanemluse_monitooring_-_taeiskasvanud_elanikkonna_aruanne.pdf

⁴ Ibid.

kõigist asendushooldusele paigutatud lastest 66,2% mis on võrreldes 2013. aastaga veidi madalam. (2013 71,1%), 2012. aastal oli vastav osakaal 71,9%.

STRATEEGILINE EESMÄRK 4:

Laste (0–17aastaste) suhtelise vaesuse määr⁵ – 2013. aastal suurenes laste suhtelise vaesuse määr 20,2%-ni (2012. aastal 18,1%). Kogu elanikkonna suhtelise vaesuse määr samuti suurenes: 2013. aastal oli kogu elanikkonna suhtelise vaesuse määr 22,1% (2012. aastal 18,6%). Samaselt majanduskriisi eelsetele aastatele ja 2011. aastale jäi laste suhtelise vaesuse määr kogu elanikkonna näitajast madalamale tasemele. (Statistikaamet)

Siirete sh pensionid mõju 0–17-aastaste laste suhtelise vaesuse vähendamisele, protsendipunktides – Vaadates laste suhtelise vaesuse määra enne sotsiaalseid siirdeid (sh pensionid, peretoetused) ja pärast siirdeid, siis võib öelda, et 2013. aastal vähendasid sotsiaalsed siirded (sh pensionid, peretoetused) laste suhtelise vaesuse määra 10 protsendipunkti võrra ehk ligikaudu 33% (30,1%-lt 20,2%-ni). Võrreldes 2012. aastaga, on sotsiaalsete siirete mõju vaesusele 2,1 protsendipunkti võrra väiksem, kusjuures suhtelise vaesuse määr enne sotsiaalseid siirdeid (sh pensionid, peretoetused) on jäänud 2012.a võrreldes samaks, kasvanud on aga suhtelise vaesuse määr pärast siirdeid.

STRATEEGILINE EESMÄRK 5:

0–2aastaste ning 3–6aastaste laste osakaal formaalses lapsehoius – 2014.a osales Statistikaameti andmetel formaalses lapsehoius 0–2-aastastest lastest 21%. Võrreldes 2013. aastaga, mil vastav osakaal oli 23%, on 0-2-aastaste laste osakaal formaalses lapsehoius vähenenud vastupidiselt 2012. ja 2013. aastale, kui 0-2-aastaste laste osakaal formaalses lapsehoius kasvas. Osakaalu kõrgtase oli 2009. aastal, mil formaalses lapsehoius osales 0–2-aastastest lastest ligikaudu 25%. 2010.-2011. aastat kirjeldab formaalses lapsehoius osalenud laste osakaalu vähenemine, mis lõppes 2012.-2013.a kestnud tõusuga.

3–6-aastasest lastest 88% osaleste laste osakaal formaalses lapsehoius 2014. aastal ligikaudu 94% , mida on 3 protsendipunkti rohkem kui eelmisel aastal. 2014.a 3-6-aastaste laste osakaal on kõrgem kui kunagi varem viimase kümne aasta jooksul.

0–6aastaste lastega 20–49aastaste meeste ja naiste tööhõive määra erinevus ehk hõivelõhe – Statistikaameti andmetel oli 2008. aastal väikelastega meeste tööhõive määr 93,9% ning väikelastega naiste tööhõive määr 55,5% ehk väikelastega meeste tööhõive määr oli 38,4 protsendipunkti suurem kui naiste tööhõive määr.

Aastatel 2009-2010 vähenes erinevus 32-30 protsendipunktini. 2011. aastal erinevus taas suurenes ning väikelastega meeste tööhõive määr oli 39,4 protsendipunkti kõrgem naiste vastavast näitajast. 2012. aastal oli väikelastega meeste tööhõive määr 91,2% ja naistel 53,6% ehk väikelastega meeste ja naiste tööhõive määra erinevus oli 37,6 protsendipunkti. Võrreldes 2012. aastaga suurenes 2013. aastal tööhõive määra erinevus meeste tööhõive määra suurenemise ja naiste tööhõive määra vähenemise arvelt: 2013. aastal oli väikelastega meeste tööhõive määr 92,1%⁶ ja naistel 53,2% ehk väikelastega meeste ja naiste tööhõive määra erinevus oli 38,6 protsendipunkti. 2014.a on nii väikelastega meeste kui ka naiste tööhõivemäär tõusnud jõudes vastavalt 93,2% ja 55,4%-ni. Kuna naiste tööhõivemäär on meestest pisut enam tõusnud, siis on vähenenud väikelaste vanemate sooline hõivelõhe 37,8 protsendipunktini.

⁵ 2013. aasta sissetulekute puhul andmeallikas muutus – lisaks sotsiaaluuringule ja varem kasutusele võetud andmekogudele (Sotsiaalkindlustusamet, Haigekassa, Töötukassa) kasutati ka Maksu- ja Tolliameti andmeid. Seega tuleks 2013. aasta andmeid andmeallika muutuse eeldatava olulise mõju tõttu käsitleda aegrea katkestusena.

⁶ Statistikaameti korrigeeritud andmed seisuga 19.02.2015.

Väikelaste vanemate soolisele hõivelõhele on mõju avaldanud majanduskriisi ja sellele järgnevate aastate muutused tööturul sh muutused töötuse määras.

Meeste osakaal isikutest, kellele on aasta jooksul määratud vanemahüvitis (esmakordsed määramised) - Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli 2010. aastal meeste osakaal kõikidest esmakordselt lapse kohta määratud vanemahüvitise saajatest 6,9%. 2010. aastal alanud meeste osakaalu vähenemine vanemahüvitise saajate seas jätkus ka 2011. aastal ning oli 5,2%. 2012. aastal meeste osakaal esmakordselt lapse kohta määratud vanemahüvitise saajatest tõusis ja oli 7,3%. 2013. aastal meeste osakaalus võrreldes eelneva aastaga suuri muutusi ei toimunud jäädes 7,4%-le. 2014.a on aga meeste osakaal esmakordselt lapse kohta määratud vanemahüvitise saajatest oluliselt kasvanud tõustes 9%-ni.

Eelnõu kooskõlastamine

30.12.2014. saadeti Haridus- ja Teadusministeeriumile, Justiitsministeeriumile, Siseministeeriumile ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile infopäring vastavate organisatsioonide vastutusel olnud 2014. aasta tegevuste täitmise ning 2015-2018 aasta tegevuste kohta, mis võiksid lisaks olemasolevatele LPA rakendusplaanis sisalduda. Saadud vastustega arvestati käesolevate dokumentide koostamisel.

Vabariigi Valitsuse protokollilise otsuse „Laste ja perede arengukava 2012–2020“ 2014. aasta aruanne“ eelnõu saadeti kooskõlastamiseks Haridus- ja Teadusministeeriumile, Justiitsministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Siseministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Kultuuriministeeriumile ning Riigikantseleile 18.06.2015. Kõik nimetatud osapooled kooskõlastasid eelnõu märkustega.